

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH USTIVOR YO'NALISHI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10070968>

Tagaev Alisher Sulaymanqulovich.

Respublika o'g'il bolalar o'quv-tarbiya muassasasi

Annotatsiya

Maqolada O'zbekistondagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning hozirgi holati, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash muammolari ko'rib chiqiladi, shuningdek, kichik biznes sub'ektlari soni va respublika iqtisodiyotidagi foyda ulushi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar

kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, moliya tizimi.

Bugungi kunda kichik va xususiy biznes iqtisodiyotda hal qiluvchi o'rinni egallab, bozorni zarur tovarlar va xizmatlar bilan to'ldirishning asosiy manbai, aholi daromadlari va farovonligining o'sishi, bandlik muammolarini hal qilishning eng muhim omiliga aylandi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik-bu mehnatni qo'llash sohasi va aholining katta qismi uchun daromad manbai. Bu mehnat bozorining eng moslashuvchan qismi bo'lib, kam malakali va kam tajribaga ega bo'lgan, moslashuvchan ish kuniga ega bo'lishni xohlaydigan mehnat resurslarining asosiy qismini o'zlashtiradi. Aholining ijtimoiy zaif qatlamlari ko'pincha bu erda ish topishlari mumkin: ayollar, birinchi marta ish qidirayotgan yoshlar, ma'lumoti va ish tajribasi past [1].

Kichik biznes mamlakatimizda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. Kichik biznesni rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotidagi tarkibiy o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Ushbu sektor zarur raqobat muhitini yaratadi, qo'shimcha ish o'rinlari yaratishga va aholi daromadlarining o'sishiga yordam beradi [2]. Ko'pgina rivojlangan mamlakatlarning iqtisodiy tarixi shuni isbotladiki, xususiy sektor, shuningdek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko'magisiz jiddiy ijobiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga erishish va umumxalq muammolarini hal qilish mumkin emas .

O'zbekiston Respublikasining amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarida quyidagi tendensiyalarni ko'rsatish mumkin:

tadbirkorlar uchun imtiyozli kreditlar ajratish va rivojlantirish kredit bozori;

Respublika iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish Kichik tadbirkorlik tovarlar va xizmatlar bozorini to'yintirishga, aholi bandligini oshirishga yordam beradi, iqtisodiy sub'ektga o'zining tadbirkorlik qobiliyatini ro'yobga chiqarishga va ish beruvchidan mustaqil bo'lishga, iste'molchining afzalliklariga e'tibor berishga, talabning o'zgarishiga katta moslashuvchanlik va tezkor javob berishga imkon beradi. Albatta, mamlakat iqtisodiyoti katta darajada yirik kompaniyalar tomonidan shakllantiriladi va kuchli kapitalning mavjudligi asosan ilmiy, texnik va ishlab chiqarish salohiyati darajasini belgilaydi, ammo biznesning eng ommaviy va dinamik shakli sifatida kichik tadbirkorlik muhim o'rin tutadi [3].

Dunyoning iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarida kichik va o'rta korxonalar soni iqtisodiy faol aholining 60 foizi to'plangan korxonalar umumiy sonining 80 foizidan oshadi, yalpi ichki mahsulotning kamida yarmi ishlab chiqariladi. Ushbu mamlakatlarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish bo'yicha faol va izchil siyosat olib borilmoqda. Kichik korxonalar ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni oshirishga hissa qo'shmoqda, iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlarning oqibatlarini yumshatishga qodir, mintaqaning mehnat resurslarini tejashga katta hissa qo'shmoqda va mayatnik mehnat migratsiyasi hajmini kamaytirmoqda, mintaqaviy byudjetlarni to'ldirishga katta hissa qo'shmoqda. Muvaffaqiyatli biznes yuritishning asosiy to'sig'i moliyaviy omillardir: kreditlar va grantlar olishning sustligi; berilgan imtiyozlarning etarli emasligi, asbob-uskunalar sotib olishda qiyinchiliklar [4].

Qabul qilingan chora-tadbirlar tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish sohasidagi normativ-huquqiy baza va tartibga solish tartib-taomillarini takomillashtirishga, qulay biznes muhitini va mamlakatning xalqaro maydondagi ijobiy imidjini shakllantirishga qaratilgan. Subindex "biznes erkinligi" bu kichik biznesning rivojlanishi va umuman ishbilarmonlik muhiti bilan bevosita bog'liq bo'lib, biznesni boshlash, yuritish va yopish imkoniyatlarini aks ettiradi; tadbirkorlarga umumiy ma'muriy yuk darajasi, shuningdek, biznes muhitini tartibga solishda hukumat samaradorligi darajasi [5].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasidagi asosiy muammolar sifatida:

- o'z mablag'lari va qarz mablag'larining etishmasligi, buning natijasida kichik korxonalar zamonaviy va yuqori texnologiyali uskunalarni sotib olmaydilar;

-tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun yer uchastkalarini olishda, shuningdek muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulanishda muammolar va qiyinchiliklar;

- likvid ta'minotning yo'qligi yoki ushbu garov o'z faoliyatining boshida bank krediti uchun etarli emas, bu esa kredit olish imkoniyatini kamaytiradi;

- kichik innovatsion sanoat ishlab chiqarishlarini shakllantirish va rivojlantirishni rag'batlantiradigan uzoq muddatli kreditlar olishdagi qiyinchiliklar;

- kichik biznes mahsulotlarini mintaqaviy va jahon bozorlariga olib chiqishning samarasiz mexanizmlari, shuningdek iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida tashqi bozorda raqobatning murakkabligi va tashqi bozorlarga chiqish muammolari;

- axborot tizimlari, marketing, menejment va logistika xizmatlarini rivojlantirishning etishmasligi; sug'urta kompaniyalari, auditorlik firmalari, savdo uylari, maslahat punktlari, biznes markazlari, biznes inkubatorlari;

- sotish bozorlarining, shuningdek xom ashyo va materiallar bozorlarining etarli darajada rivojlanmaganligi;

- kichik tadbirkorlikda band bo'lganlarning kasbiy va malaka darajasini zaif tayyorlash;

- ko'p sonli nazorat qiluvchi organlar.

Kichik korxonalarining raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni ta'minlaydigan zamonaviy texnologik uskunalar bilan jihozlanganligi pastligi. Shu bilan birga, bank sektorida hal qilinmagan muammolar mavjud, ko'plab tadbirkorlar bank operatsiyalari bo'yicha kredit stavkalari va komissiya mukofotlarining yuqori miqdoriga ishora qilmoqdalar, xususan, taqdim etilgan hujjatlarni kredit komissiyasi tomonidan ko'rib chiqish uchun qo'shimcha to'lov olinadi. Bundan tashqari, tadbirkorlar kredit olishda sug'urta va garovni baholash, kredit hujjatlarini notarial tasdiqlash va boshqalar uchun xarajatlarni qoplashlari kerak. Shu bilan birga, banklar mablag'larni konvertatsiya qilish, akkreditiv ochish, konvertatsiya qilingan mablag'larni xorijiy sheriklarning bank hisob raqamlariga o'tkazish va boshqa xizmatlar uchun abonent to'lovlari va boshqa komissiya foizlarini o'rnatdilar, bu tijorat banklariga moliyaviy yordam so'rab murojaat qilgan tadbirkorlar uchun muhim moliyaviy yukdir [6].

Ushbu vaziyatni oldini olish uchun tijorat banklari uchun haqiqiy raqobatchilarga aylanishi mumkin bo'lgan kredit uyushmalari va mikrocredit tashkilotlari faoliyatini qayta tiklash taklif etiladi, bu esa stavkalar hajmini kamaytirishga imkon beradi.

Shuningdek, tijorat banklari mustaqil baholash tashkilotlari tomonidan garov ta'minoti bahosini tan olishlari kerak. Hozirgi vaqtda baholovchi tashkilot bankning o'zi tomonidan ko'rsatiladi va baholangan garov qiymati kam

baholanishi mumkin. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish bo'yicha taklif etilayotgan chora-tadbirlar:

1) kichik biznes korxonalariga xarajatlarni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga imkon beradigan kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini keyinchalik yumshatish, chunki jahon amaliyotida kredit stavkasi qanchalik past bo'lsa, ishlab chiqarish o'sishi va iste'molchilar talabi shunchalik rag'batlantiriladi;

2) kasbiy ta'limni joriy etish orqali o'z-o'zini ish bilan ta'minlash uchun kichik biznes va yakka tartibdagi tadbirkorlikni rivojlantirishning katalizatori bo'lgan tadbirkorlik ko'nikmalariga ega kadrlar tayyorlashni tashkil etish;

3) yirik korxonalar va kichik biznes o'rtasida kooperatsiya aloqalarini rivojlantirishni davom ettirish va kuchaytirish, shuningdek kooperatsiya yarmarkalarini o'tkazish;

4) yer masalalarini kelishish, tadbirkorlarning foydalanishiga yoki mulkiga o'tkazishda binolarni ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarini tubdan soddalashtirish;

5) tadbirkorlik va umuman ishbilarmonlik muhitini rivojlantirish uchun davlat boshqaruv organlari va mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatini baholash mezonini ishlab chiqish va joriy etish;

6) ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar, yangi texnologiyalarni tarqatish sohalarida tadbirkorlik va investitsiya xatarlarini kamaytirishga qaratilgan davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish;

Kichik biznesning rivojlanishi turli sabablarga ko'ra tark etilganlar soniga nisbatan yangi korxonalarining bozorga kirishi sonining ko'payishi bilan tavsiflanadi. Agar kichik korxonalar sonining o'sishi bo'lmasa, demak, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash faqat allaqachon ishlayotgan korxonalarining mavqeini mustahkamlaydi. Boshlang'ich, rivojlanayotgan va muvaffaqiyatli ishlaydigan tadbirkorlarga teng qo'llab-quvvatlash ikkinchisining raqobatbardoshligini oshiradi va tadbirkorlarning dastlabki ikki guruhining raqobatbardoshligini pasaytiradi. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning differentsiatsiyasi ushbu ob'ektiv iqtisodiy qarama-qarshilikni yumshatishi kerak [7].

Bunday sharoitda mintaqaning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy shartlaridan biri sifatida qaraladigan kichik biznes faoliyatining barqaror takror ishlab chiqarish rejimiga hissa qo'shadigan sharoitlarni yaratishga qaratilgan tartibga solish tizimining muammoli-maqсадli modelini ishlab chiqish zarur.

Ushbu davrda davlat organlari uchun asosiy vazifalar o'z-o'zini ish bilan ta'minlashning turli shakllarini rivojlantirish, mehnat faoliyatini rag'batlantirish bo'lishi kerak. Davlat iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy sharoitlarni yaratishi kerak.

Shu bilan birga, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Kichik va o'rta biznes rivojlanib borishi bilan progressiv iqtisodiyotning yanada samarali ishlashiga yordam beradigan maqbul sharoitlar yaratilmoqda.

O'z navbatida, progressiv iqtisodiyot raqobat muhitini yaratadi, qo'shimcha ish o'rinlarini yaratishga olib keladi va bu ishsizlikni kamaytiradi, iste'mol sektorini kengaytiradi va barcha darajadagi ijtimoiy keskinlikni kamaytiradi. Shunday qilib, kichik tadbirkorlik sub'ektlari faoliyatini rivojlantirish, qo'llab-quvvatlash va mustahkamlashsiz mamlakat iqtisodiyotining to'liq va to'g'ri ishlashi mumkin emas.

Bozor mexanizmlarining munosib ishlashi uchun kichik biznesni takomillashtirish davlatning iqtisodiy siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Binobarin, ijro etuvchi va davlat hokimiyati organlari siyosatining asosiy maqsadi buning uchun majburiy shart-sharoitlarni yaratishdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Prodanova N. A., Ilyin M. N. tashkilotning moliyaviy-iqtisodiy faoliyati samaradorligini baholashning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati // biznes va dizayn Revue. 2016. 1-jild №1 (1). 1-sahifa Fan va amaliyot byulleteni / ilmiy va amaliyot Byulleteni Vol. 8. №5. 2022

2. Ryaxovskiy P. I. monoprol shaharlarda kichik biznesni rivojlantirishni boshqarish mexanizmi. M.: IEAU, 2012 yil. 180 s.

3. Shestakov R. B. global moliyaviy inqiroz sharoitida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosati to'g'risida // Rossiya tadbirkorligi. 2009. №2-1. 27-33 betlar.

4. Shestakov R. B. transformatsion iqtisodiyotda kichik biznesni rivojlantirish. Burgut: Orlik, 2012 Yil. 204s.

5. Krutikov V. K., Zaytsev yu.V., Dorojkina T. V., Kostina O. I., Fedorova O. F. hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini boshqarish. Kaluga, 2015 yil. 180 s.

6. Pogonin A. V. shahar iqtisodiyoti sharoitida Klaster yondashuvini hisobga olgan holda mintaqaning iqtisodiy rivojlanishi // Perm universiteti Byulleteni. Seriya: Iqtisodiyot. 2012. №4 (15). C. 57-63.

7. Mirziyoyeva S. Sh.O'zbekistonning g'alati va mintaqalarni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish bo'yicha tajribasini tahlil qilish // boshqaruv maslahati. 2019. №3. C. 49-61.